

ОМБУДСМЕН У СПРАВАХ ДІТЕЙ

Міщенко О.М., викладач кафедри права

Люди різних національностей, різних можливостей, різних віросповідань і різного кольору шкіри мають рівні права. Це один з основних принципів Загальної Декларації прав людини, прийнятою Генеральною Асамблеєю ООН в 1948 році. А права людини починаються з прав дитини.

У світовій практиці найбільш ефективним таким механізмом визнано діяльність такої інституції як „Омбудсмен у справах дітей”.

Хто ж він такий „омбудсмен у справах дітей”?

Омбудсмен - (від швед. *ombudsman* - представник чиїх-небудь інтересів) - спеціально обрана (призначена) посадова особа для контролю за дотриманням прав людини різного роду адміністративними органами, а у деяких випадках - також приватними особами та об'єднаннями. Отже, дитячий омбудсмен - це громадський представник прав дітей в місцевій владі, а також в державних органах - всюди, де потрібно адвокувати та захищати права дітей

Перший омбудсмен (*Varneombud*) у справах дітей був створений у Норвегії в 1981 році з метою захисту прав та інтересів дітей на всіх суспільних рівнях, а також для запровадження необхідних змін у політиці охорони дитинства.

Значна кількість омбудсманів у справах дітей була запроваджена шляхом створення окремих законів, що регулюють їх діяльність, з наданням необхідних повноважень та влади. Подібні структури загалом характеризуються незалежністю від уряду. Тому вони є відносно захищеними від політичного втручання та можуть звинувачувати і критикувати законодавчі ініціативи уряду, а також його обіцянки про політичні та ресурсні гарантії для дітей. Єдине обмеження в діяльності омбудсмана стосувалося розв'язання конфліктів в сім'ї або справ, що вже подані до суду, що діє на основі норм статутного та цивільного права. Інститут омбудсмана має право доступу до всіх документів у всіх справах, що стосуються дітей і які розглядаються органами державної влади, а також право доступу до державних установ.

Зважаючи на те, що кожен омбудсмен у справах дітей є унікальним, визначають, здебільшого, чотири основні моделі їх утворення, розвитку, статусу та повноважень: самостійний орган, тісно пов'язаний з парламентом, так званий „парламентський” або „класичний” омбудсмен; омбудсмен, запроваджений в межах існуючих виконавчих державних органів, так званий „виконавчий” омбудсмен; омбудсмен, створений при конкретних міністерствах на основі законодавства про соціальний захист дітей;

омбудсмен, створений на базі неурядових організацій, так званий „громадський” омбудсмен.

Така класифікація умовна. До неї вдаються лише для того, щоб краще пояснити функції, права та повноваження різних типів омбудсменів, що існують нині.

Основна функція омбудсмена або уповноваженого у справах дітей – декларувати фундаментальні людські права дітей попри те, що за традицією дітей вважають власністю дорослих або особами, які ще знаходяться на стадії розвитку. Діти ніколи не зможуть отримати визнання та увагу, на яку заслуговують, якщо до них не ставитимуться, як до пріоритету.

У 2006 році в Російській Федерації діяло 15 уповноважених у справах дітей на рівні суб'єктів Федерації і 52 - на муніципальному рівні. Основними завданнями Уповноваженого з прав дитини є забезпечення гарантій державного захисту прав і свобод дитини; розвиток і доповнення існуючих форм і засобів захисту прав дитини; координація діяльності державних органів і громадських організацій в цій сфері; всебічне сприяння відновленню порушених прав дитини; формування єдиного підходу до політики охорони прав дітей; підготовка пропозицій з удосконалення федерального, регіонального та місцевого законодавства з прав дитини і приведення його у відповідність з міжнародними стандартами.

Чи доросла Україна до того рівня, щоб захищати права своїх маленьких громадян, чи буде запроваджено у нас інститут уповноваженого з прав дитини? Красномовні цифри свідчать: із близько 3 тис. дітей, які сьогодні перебувають в 11 виховних колоніях, 41% ніде раніше не навчалися й не працювали. Більше того, щороку до таких закладів потрапляє 70—90 неписьменних школярів. І кожен день перебування в колонії віддаляє дитину від того, чого звичайна дитина навчилася у віці 5—6 років, а відтак — від нормального суспільного життя.

Зазвичай “дорослі” омбудсмени не забороняють дітям звертатися до них, проте й не беруться за вирішення проблем, що стосуються дітей, з власної ініціативи. Більше того, “дорослі” омбудсмени рідко здійснюють свої заходи таким чином, аби діти дізналися про існування цієї інституції. До того ж, часто вони навіть не усвідомлюють, що проблеми, з якими стикаються діти, значною мірою відрізняються від тих, що зачіпають дорослих, і що сутність прав дитини та механізми підвищення поваги до них також різні.

Вітчизняний дитячий омбудсмен повинен вимагати справедливого відношення до дітей з боку різноманітних органів влади, допомагати дітям в реалізації належних їм прав, а також сприяти визнанню за дітьми тих прав, які ще не знайшли своє законодавче закріплення.